

Kuntatalouden ja -hallinnon neuvottelukunta 23.8.2018

Kuntatalousohjelma

Kuntatalouden tila vahvistui –hallituksen toimenpiteet eivät tuoneet säästöjä

Kuten kuntatalousohjelmassa todetaan, kuntatalouden tila oli viime vuonna vahva. Vahva suhdannetilanne, kuntien omat tehostamistoimenpiteet ja valtion menoja hillitsevä finanssipolitiikka ovat ensisijaisesti vaikuttaneet siihen, että kuntatalous kokonaisuutena saavutti viime vuonna historiansa parhaan tuloksen. Kuntien väliset erot säilyivät kuitenkin merkittävinä. Keskeinen syy heikoimpaan asemaan jääneiden kuntien taloustilanteeseen oli hallituksen toteuttamat valtionosuusleikkaukset.

Kuntaliitto on selvittänyt kahden eri kyselyn avulla keskeisimpien hallitusohjelmaan sisältyneiden kuntasäästöjen realisoitumista kunnissa. Viime vuoden kyselystä selvisi, että kuntien arvioimat säästöt hallituksen kuntasopeutuksesta jäivät noin 220 miljoonan euron mittaluokkaan, kun hallitus tavoitteli noin 765 miljoonan euron säästöjä.

Kulvana vuonna kuntakentältä ei ole kantautunut tietoja mittavista uusista lisäsäästöistä hallitusohjelman liite kuutoseen sisältyvien toimien, kuten esimerkiksi subjektiivisen päivähoiton rajaamisessa tai omais- ja perhehoidon kehittämisessä. Sen sijaan kunnat ovat jatkaneet omien talouden tasapainottamisohjelmien toimeenpanoa.

Kuntaliiton tänä kesänä toteuttama uusi kuntien säästökysely keskittyy vain aivan keskeisiin hallituksen toimien kuntavaikutuksiin ja kuntien omiin säästötoimiin. Kyselyn tulosten analysointi on vielä kesken, mutta tuloksia on tarkoitus julkistaa vielä budjettiriihen alla.

Tässä vaiheessa näyttää siltä, että säästöt esimerkiksi erikoissairaanhoiton työnjakoa ja keskittämistä koskevasta asetuksesta ja päivystysasetuksesta jäävät saavuttamatta. Julkisen talouden suunnitelma olettaa sen sijaan muutosten vähentävän terveydenhuollon menoja 350 milj. eurolla vuoteen 2020 mennessä. Toimenpiteen oletetut säästöt ovat leikanneet kuntien valtionosuutta yhteensä vuoteen 2019 mennessä noin 66 milj. euroa.

Kyselyn alustava arvio toteutuneista säästöistä on noin 2 milj. euroa. Osassa sairaanhoitopiirejä menot ovat kasvaneet päivystysasetuksen veloitteiden lisääntymisen vuoksi.

Kuntien säästöt jäävät kauaksi laskennallisista hallituksen tavoitteista myös kiky-sopimukseen liittyneen vuosityöajan pidentämisen kohdalla. Sen sijaan varhaiskasvatusmaksujen kompensointi kulvana vuonna on kyselyn mukaan riittänyt kattamaan kuntien tulojen menetyksiä, vaikka noin joka kolmas kunta on joutunut myös itse kompensoimaan myös yksityisiä päivähoiton tuottajia, jotta asiakkaat eivät valuisi kunnalliselle puolelle.

Kun tämä sama ilmiö liittyy jossain määrin varsin moneen hallitusohjelman liite kuuden toimenpiteen olettamaan kuntasäästöön niin ei ole ihme, että varsin laajan kuntakentän päällimmäinen huoli tällä hetkellä liittyy laskeviin valtionosuuksiin. Alunperinkin hallituksen esitykset ovat olleet pikaisen toteuttamisen kannalta epärealistisia, mikä on vaikuttanut siihen, että kunnat eivät ole kyenneet realisoimaan hallitusohjelmassa esitettyjä kuntasäästöjä tai asiaskasmaksujen korotuksia läheskään täysimääräisesti.

Kuntatalouden kehitysarvion raju heikennys kuluvana vuonna huolestuttaa

Kuntatalouden kehitysarvio on muotoutumassa kuluvana vuonna odotettua heikommaksi poikkeuksellisen suurten ennakonpalautusten vuoksi. Kuntien kunnallisverotilitykset vuonna 2018 on uusimpien arvioiden mukaan noin 600 miljoonaa euroa heikommalla kuin vielä kevään kuntatalousohjelmassa arvioitiin. Tämä vaikeuttaa selvästi kuntien taloussuunnittelua tänä syksynä.

Paineita aiheuttavat luonnollisesti myös palkankorotusten, erikoissairaanhoidon, useiden investointitarpeiden sekä peruskorjausten synnyttämät menopaineet. Myös sote- ja maakuntauudistuksen valmistelun on tiedetty synnyttävän kustannuksia myös kunnissa, mutta niiden mittaluokasta ei ole tähän asti ole ollut selvyttä. Kuntaliiton tämän vuoden kuntakysely osoittaa sote- ja maakuntauudistuksen valmistelun lisäävän kuntien kustannuksia kuluvana vuonna noin 24 miljoonalla eurolla. Hallituksen tulee päätöksillään huolehtia kuntien taloudellisista toimintaedellytyksistä ja poistaa riskitekijöitä.

Vaikka kuntatalous kokonaisuutena on tällä hetkellä tasapainossa, ovat kuntien väliset erot suuret. Kuntien rahoituksen tasapainotilaa kuvataan kuntatalousohjelmassa toiminnan ja investointien rahavirta -käsitteen avulla. Kuntatalousohjelmassa on arvioitu, että vuosina 2019 ja 2020 ainoastaan yli 100 000 asukaan kuntakokoryhmässä toiminnan ja investointien rahavirta on positiivinen, kun taas kaikissa muissa kuntakokoryhmissä se on negatiivinen kumpanakin vuotena.

Valtion ja kuntien väliseen kustannustenjaon tarkistukseen liittyvä ylimääräinen 59 milj. euron lomarahaleikkaus on kompensoitava vuonna 2019

Kuntien omat sopeutustoimet ja osittain myös kilpailukyky sopimukseen liittyvä lomarahaleikkaus laskivat kuntien kustannuksia jo vuonna 2016. Vuonna 2019 ne pienentävät myös valtion ja kuntien välisen kustannustenjaon kautta kunnille maksettavia valtionosuuksia. Lomarahaleikkaukseen liittyvä säästö on kuitenkin leikattu kunnilta valtionosuusvähennyksinä jo vuosina 2017-2019. Julkisen talouden suunnitelman mukaan tästä aiheutuva ylimääräinen lomarahaleikkaus, 59 milj. euroa, kompensoidaan kunnille. Ilman erillistä kompensointia lomarahaleikkaus leikattaisiin kunnilta osittain kahteen kertaan.

Juljisen talouden suunnitelman mukaan ylimääräinen 59 milj. euron leikkaus kompensoidaan kunnille kuitenkin vasta vuonna 2020. Samassa yhteydessä on tarkoitus kompensoida myös vuosien 2017-2019 ylimääräinen lomarahaleikkaus, yhteensä 237 milj. euroa.

Kuntaliitto vaatii, että kustannustenjaon tarkistuksen aiheuttama ylimääräinen leikkaus tulee korvata kunnille vuosittain valtionosuusjärjestelmän peruslogiikan mukaan. Sen vuoksi peruspalvelujen valtionosuutta tulee lisätä 59 milj. eurolla vuosina 2019-2022.

Kuntien digitalisaation kannustinjärjestelmään kohdistettua määrärahaa tulee pienentää ja pitää kannustinraha osana valtionosuusmomenttia

Peruspalvelujen valtionosuusjärjestelmään on päätetty luoda uudenlaisia kannustinmekanismeja kuntien käyttötalouden menojen hillitsemiseksi, kuntien digitalisaation helpottamiseksi sekä kuntien rakennuskannan kehittämiseksi ja tehostamiseksi. Kannustinjärjestelmien rahoitus vähennetään kuntien peruspalvelujen valtionosuudesta euroa per asukas -periaatteella.

Kuntaliitto suhtautuu kannustinjärjestelmien kehittämiseen positiivisesti, mutta lähtee siitä, että kannustimet tulee pääosin liittää laskennallisiin tekijöihin ja vähäisessä määrin avustuspohjaisiin.

Kuntaliitto suhtautuu varauksellisesti siihen, että kannustinjärjestelmiä rahoitetaan yleiskatteellisesta – jo itsessään kannustavasta – valtionosuusrahoituksesta. Kannustinjärjestelmän yhdistämisestä peruspalveluiden valtionosuusjärjestelmään tuleekin arvioida kriittisesti, sillä kannustinjärjestelmän tavoitteet eivät välttämättä ole yhteneväiset valtionosuusjärjestelmän muiden tavoitteiden kanssa.

Mikäli kannustinjärjestelmä kuitenkin päätetään ottaa käyttöön, tulee sen valmistelu ja voimaantulo ajoittaa siten, että kannustinkriteerien laskennan taustalla ehditään tehdä riittävästi asiantuntija-arvioita ja tutkimusta.

Kuntien digitalisaation kannustinjärjestelmään ollaan osoittamassa 40 milj. euroa kuntien muiden lakisääteisten tehtävien rahoittamisesta jo vuodesta 2019 alkaen. Ensimmäisenä vuonna tuki kohdistuisi erityisesti kunnan henkilöstö- ja taloushallinnon digitalisointiin. Digitalisaatioon kohdistettava summa on suuri verrattaessa sitä muihin talousarviossa myönnettäviin erityistehtäviin, kuten esimerkiksi kaksikielisyyteen (25 milj. euroa) tai valtion harkinnanvaraiseen valtionosuuden korotukseen (10 milj. €).

Kuntien digitalisaation kannustinjärjestelmään kohdistettavaa euro määrää tuleekin pienentää 40 miljoonasta eurosta. Kannustinrahoitus on suuri suhteessa järjestelmän muihin kriteereihin (mm. kaksikielisyyttä 25 milj. €), kuten myös kuntien harkinnanvaraiseen valtionosuuden korotukseen (10 milj. €) verrattuna.

Kuntaliitto pitää myös ehdottoman tärkeänä, että uusi kannustinkriteeri on osa valtionosuusjärjestelmää - ei erillinen valtionavustus. Digikannustin tuleekin sisällyttää osaksi kunnan peruspalvelujen valtionosuusmomenttia (28.90.30) vastaavalla tavalla kuin kunnille myönnettävä harkinnanvarainen valtionosuuden korotus.

Työllisyyskokeilut pysyviksi työllisyysalliansseiksi

Talouden ripeä elpyminen on parantunut työllisyyttä, mutta työttömyys ei ole alentunut yhtä ripeästi. Erityisesti pitkäaikaistyöttömyys on pysynyt korkealla tasolla. Työvoiman kohtaantongelmat ja korkea työttömyys keskittyvät suurimmille kaupunkiseuduille, joista osa on alueellisten kokeilujen piirissä. Ne ovat lyhyessä ajassa saavuttaneet erittäin hyviä tuloksia. Kokeilualueilla yhteistyö ero toimijoiden kesken on kehittynyt suotuisasti ja toimintamallit ovat jo vakiintuneet.

Tässä tilanteessa toimivia kokeiluja tulee jatkaa sen sijaan, että ne lopetettaisiin ja aiheutettaisiin tarpeeton ja työllisyyden edistämisen kannalta vahingollinen hallinnollinen myllerrys.

Kokeiluissa valmistaudutaan sote - ja maakuntauudistuksen toimeenpanoon. Uudistusten nyt siirtyessä ajallisesti, on luonnollista, että myös alueellisten kokeilujen toiminta-aikaa pidennetään vastaavasti.

Päätös kokeilujen jatkamisesta ei tuota lisäkustannuksia, vaikuttaa koko julkistalouteen myönteisesti sekä tehostaa muiden työllisyyspanostusten vaikuttavuutta.

Erityisen merkittävää on vaikeasti työllistyvien tilanteen koheneminen kokeilualueilla. Kokeilulta on realistista odottaa jopa 10.000 pääasiassa pitkäaikaistyöttömän työllistämistä kahden seuraavan vuoden aikana.

Päätökset alueellisten kuntapohjaisten työllisyyskokeilujen jatkamisesta tulee tehdä nyt kehysvalmistelun yhteydessä.

Hallitusohjelmassa ja sote- ja maakuntauudistuksen yhteydessä on korostettu kuntien merkittävää elinvoiman, elinkeinojen ja työllisyyden edistämistä. Tämä edellyttää vihdoin myös konkreettisia, kuntien roolia vahvistavia tekoja.